

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Vetustas, Sanctimonia, Potentia atque Majestas,
Celsissimae Augustissimaeque, Serenissimorum Dvorum
Brunsvicensium Ac Lyneburgensium Domus**

Mader, Joachim Johann

Helmeftadii, 1661

IIX. Ex libello, qui forte est Lamberti Schaffnaburgensis, de institutione
Hersveldensis Ecclesiae, Ejusdem excerpta, &c.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10983

IIX.

Ex libello, qui forte est,

LAMBERTI SCHAFNABURGENSIS,
MONACHI HERSVELDENSIS,

DE

INSTITVTIONE HERS-
VELDENSIS ECCLESIAE,

hactenus inedito

Ejusdem Monachi Hamerslebiensis

excerpta,

SVPERIORVM ETIAM IMPERATO-
RVM RES GESTAS

attingentia.

INCIPIT
PROLOGUS IN LIBELLUM DE
INSTITVTIONE HERSVEL-
DENSIS ECCLESIAE.

IESU dormiente navis periclitatur Ecclesia.
Pugnant inter se venti in mari magno: & mul-
tus Daniel invenitur qui oret pro populo. Imo
non praevalet Daniel, nisi adversus principem
Perisarum precibus ejus resistentem archange-
lus praelictur Gabriel. Vere enim, vere domus
Israel domus est exasperatrix: & iniquitas ejus magna est ni-
mis. Idcirco Dominus dedit potestatem mucroni suo, ut
vadat ad dextram sive ad sinistram, quocunq; faciei ejus est
appetitus. Quapropter ingemiscat Ezechiel, & ingemiscat
in consfrictione lumborum, ut non faciat conservationem
Israel. Dicat etiam ad Dominum angelus, qui loquitur in
Zacharia: Domine Deus exercituum; usq; quo tu non mise-
reberis Jerusalem: ut ab angelo, qui stat inter myrtera, me-
reatur audire verba bona, verba consolatoria? Quis dabit
capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum ut,
etsi deslere non sufficio mala quae sunt in Ecclesia, lugeam
saltem diu noctuq; filiam Babylonis miseram, matrem sci-
licet meam Herveldiam, multis miseriis & calamitatibus fi-
liam confusionis factam? Cujus dum recordamur pulchritu-
dinis, quasi super flumina Babylonis sedemus & flemus: quod,
ut verum fateamur, peccata nostra & iniquitates patrum no-
strorū post tantam pulchritudinem confusionem ei moder-
nae pepererint scditatis. Deniq; ut post dicemus, haud difficile
est di-

est dictu quantum brevi adoleverit divitiis, magnitudine,
 gloria: cum præcipue studiis B. Lulli Magonciacensis Archi-
 episcopi, qui ei ædificandæ manum injecerat, tum favore ac
 liberalitate nobilium virorum atque feminarum; tum fre-
 quentia monachorum nobiliter ibidem in castris Domini mi-
 litantium, quorum numerus jam tum excreverat usq; ad cen-
 tū quinquaginta. Tanram siquidem ei contulerat fœcundita-
 tem, qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum læ-
 tantē. At nunc effœta & exhausta, imo vero ideo effœta, quia
 exhausta ingemiscit & parturit usq; adhuc, & non est virtus
 parturienti propter violentiam prædonum, qui ei nihil reliqui
 fecerunt præter parietes & saxa. Memento Domine filiorū E-
 dom, qui dicunt, exinanite, exinanite usq; ad fundamentum
 in ea. Ob quod suggestioni eorum prava, conspiratione rei-
 publicæ atq; Ecclesiasticæ paci contraire, assentiri periculo-
 sum ducimus. Maximam autem violentiam patimur ab iis,
 qui defensores esse debuerant Ecclesiæ nostræ: quorum offi-
 cium erat ex adverso ascendere & murum pro domo Israel
 opponere: qui ut sufficerent pro castris Domini stare, & præ-
 liare bella Domini, Ecclesiæ sunt opibus locupletati. Sed a-
 varitia cum inferno, nunquā dicit, sufficit. Etenim acceptis,
 quæ jure illis advocaturæ competunt, beneficiis, una etiam,
 quæ in nostros usus illis patrocinantibus debebantur, vindi-
 cant, instinctu avaritiæ, & devorant plebem tuā Domine, sicut
 escam panis, nihil agentes de nostra salute, eo quod nostræ
 professionis non sit injuriis obviam ire. Sed mihi vindictam,
 & ego retribuam, dicit Dominus: & qui tangit vos, tangit
 pupillam oculi meam. Nunc jam tempus flagitat, quid hoc
 sibi velit exordium exponi. Scribere disposui non ostentan-
 di, sed exercendi causa ingenii, nec scientiæ quæ inflat, sed
 charitatis gratia quæ ædificat, quæcunque ad animum recur-
 runt,

sunt, eorum quæ olim me contigit super statu monasterii
 vel legisse, vel à probatissimis viris audivisse: quæque etiam
 ipse expertus sum, sedens cum Jeremia & flens casum, &, ut ita
 dicam, excidium patriæ meæ. Ad quod studium me dormi-
 tantem vestra, si recolit, paternitas sæpenumero excitare cu-
 ravit: sed timidum me, filiumq; diffidentia tandem ad auden-
 dum perpulit *lata cujusdam Abbatis Fuldenfis historia subtiliter
 memoria commendata*. Quanquam nec ea facundia, nec ea co-
 pia suppetat, tam subtiliter enarrandi res partim oblivione,
 partim temporum prolixitate procul à memoria relegatas,
 & ideo absq; ambiguitate minus auctoritatis habituras. Ad
 hoc me accendunt studia rerum moderno tempore gesta-
 rum, quanquam scientia me ad has describendas minus ido-
 neum: *quas tamen plerasq; pro opibus ingenioli mei heroico metro
 strictim comprehendendi*. Sed quoniam relata ab aliis, ab aliis re-
 felluntur, & in versibus plurima falsa pro veris scripsisse ac-
 cusor: in hoc genere stili manifesta transcurrere, dubia ne
 attingere statui. Vestri solius, pater mi, in hoc opusculo ex-
 pecto judicium. Oleum autem peccatoris non inpinguet
 caput meum. Surge, pater mi, & comede de venatione filii
 tui, ut si faucibus tuis fuerunt dulcia, benedicat
 mihi anima tua.

**EXCERPTA EX LIBELLO QUODAM
 DE INSTITUTIONE HERSVEL-
 DENSIS ECCLESIAE SE-
 QVUNTVR.**

Sancto Bonifacio Mogonciacensi Episcopo per marty-
 rii gloriam consummato, B. Lullus, qui ei in Episco-
 patu successit, omnem operam suam, sicut ei, cum ad-
 huc rebus humanis interesset, pollicitus fuerat, in locum Ful-
 densem

densem intendit. Itaque fratres frequentius invisebat, eorumque animos, super decessu B. Bonifacij anxios, verbis exquisitissimis refovebat. Ubicumque res posceret aderat; inopia rei familiaris supplementum affatim præbebat; periculum, si quod forte immineret, propulsabat; omnia postremo liberalis atque indulgentissimi patris officia impensius administrabat. Verum ea longe aliter, quam ipse spe concepisset, cessere. Non solum enim his rebus nullum favorem, nullam eorum benevolentiam sibi conciliabat, verum etiam cunctorum ibi degentium gravissima in se odia suscitabat. Igitur post multos sudores irrita spe exhaustos, post diuturnam deliberationem, tandem victus rerum asperitate, totam ab incepto intentionem revocavit, contestatus viventem in Christo spiritum B. *Bonifacij*, voluisse quidem se præceptis ejus, quibus eum locum illum impensius commendaverat, parere, sed vi atque injuria fractum loco cedere. HERVELDENSE deinde solum melioribus profecto auspicijs occupare aggreditur; in hunc locum omnes suas copias dedita opera coëgit: tantas rerum impensas alieno fundamento sine fructu acquisitas, hinc cum fructu insumere parat. Qui & acriore vi ejus rei gratia incubuit, ut fractum priori adversitate animum sequenti rerum successu restitueret. Nec spem fefellit eventus. Nam brevi temporis processu Herveldense nomen in immensum gloriæ & magnitudinis culmen evaserat. Opibus siquidem, agris, ac familijs nec non ædificijs magis magisque indies augebatur, partim studio B. *Lulli*, sapientis admodum viri, partim liberalitate Principum totius regni, qui pio desiderio ope summa omnes annitebantur. Ea etiã causa opes Monasterij non minimum auxerat, quod frequentes eo confluebant celebris in seculo & famæ, & familiæ qui venditis rebus familiaribus pretia earum affere-

affere-

afferebant, & secundum instituta Ecclesiae primitivae ea sub-
 sternebant pedibus Apostolorum *Simonis & Iudae*. His enim Ec-
 clesia loci attribulata erat. Nam postea, ut Deus insigne docu-
 mentum daret spectantis eo benevolentiae suae, & non sine suo
 nutu gestum, ut tam difficulter coalescerent animi Fuldenfium
 fratrum cum animo Pontificis: idem sanctus Pontifex angeli-
 ca in somnis voce tertio est admonitus, ut corpus *B. VVigberti*
 eò transferret. Is accitu *B. Bonifacij* de *Britannia* veniens, in
Gallis vitam morum gloria orantissimam exegerat, tandemq;
 felici in Christo dormitione sopitus in oppido *Friteslar* sepul-
 turam acceperat. Ego haut temere, nec sine Dei nutu gestum
 credo, ut sancti Pontificis, & sanctorum fratrum, ut se mea fert
 opinio, animi tam difficulter coalescerent. Si enim benivolentiam
 Episcopi hae rerum procella non excepisset, nimirum in
 alieno fundamento nimium occupatus, privatae gloriae stu-
 dium omisisset, atque *Herveldense* nomen toto orbe clarissi-
 mum abisset in vacuum: nec tanta copia sanctissimorum ho-
 minum eo loci conversantium auxisset numerum coelestium
 spirituum. Igitur cum *B. Lullus* monasterium illud opibus, ædi-
 ficijs, familijs quoque affatim exornasset, cunctumque domus
 Domini decorem adungere elaborasset, multitudinem quoq;
 fratrum *C.* videlicet *L.* temperatissimis institutis instruxisset,
KAROLUM Imperatorem, cui ex virtute nomen accessit, ut
KAROLUS MAGNUS diceretur, eo vocavit, & cuncta in tu-
 telam ejus patrocinandis gratia tradidit; hancque traditionem
 & patrocinandis jus, cunctis deinceps in solium regni succeden-
 bus ratum manere statuit. *Hac de exordio Herveldensis Ecclesiae*
frictim dicta libellus de vita S. Lulli editus latius explicat, si quis eo
plenius nosse desiderat. Qualiter vero post hanc locus ille per in-
 crementa temporum ad perfectum pervenerit, aut qualiter su-
 pradictus fratrum numerus *C.* videlicet & *L.* integro adhuc re-

rum statu imminutus sit, vel quales viri sibi in regimine loci illius successerunt, usque ad tempora Gotzberti Abbatis parum compertum habemus. Nihil enim de his literis inditum reperimus, magis, ut se mea fert opinio, scriptorum incuria, quam ingeniorum penuria. Quorum tamen seriem hic ponere duximus dignum: sive ne penitus vetustate è memoria aboleantur, sive quod aliqui eorum summo functi sacerdotio, & usui profecto fuerunt nostro monasterio & honori. BALTHART Abbas, BUNO Abbas, BRUNWARTH Abbas, DRUGO Abbas, HARDARAT Abbas, DIETHART Abbas. Item DIETHART Abbas & Episcopus, BURCHART Abbas & Episcopus; MEGENGOZ Abbas, HAGANO Abbas; GUNTHERUS Abbas; EGILOF Abbas, GOZBERTUS Abbas; è quibus *Hagano* calicem magnum de auro purissimo electo & gemmis preciosis in ministerium Domini in gloriam & decorem fieri fecit. Um bonem vero patenæ latitudine pene unius palmæ totum per circuitum lapidibus pretiosissimis & unionibus vestivit. Verùm nos ea, quæ paulo ante nostram ætatem gesta sunt breviter, prout ea expiscari potuimus, attingentes, hæc, quæ nostris modo temporibus geruntur lamentando potius, quam dictando, subnectamus. Et ne quis nobis crimini ducat, quod tempora Regum vel Romanorum Imperatorum per successiones suas subreptas, non eorum quoque feliciter vel secus gesta historiæ more pariter inseramus, hoc sibi responsi habeat, quicumque hæc legere animum inducit, nos non stauisse omnia scribere, quæ in republica vel Ecclesia gesta sunt, aut geruntur, utpote monasterij carcere inclusos, nec hominum expertos, nec valde curiosos. Ego mihi hanc tantum operam injunxi, ut nostræ reipublicæ Consules, hoc est, monasterij nostri Patres atque rectores cum calamitatibus, quæ nos modernis temporibus oppresserunt, stili officio ad posteros

transmitterem. Nam iidem ipsi nimirum Imperatores suorum
 secum habent praecones meritorum, experientia, ut ita dicam,
 vernacula eis scribenda dictante, & falsas opiniones veritate
 astipulante longius propellente. *Verum haec haftenus.* Igitur
 GOSBERTUS Abbas, & si non morum, studij tamen sui erga
 locum Herveldensem satis evidens ad nos transmisit docu-
 mentum, magnam scilicet copiam librorum suo nomine ob
 monumentum sui attulorum. Plurima quoque ornamenta
 in auro & argento, in vestibus sacris, quibus uterentur in glo-
 riam, ingressuri sanctuarium, tabulam quoque altaris compo-
 suit, &c. dicens: *Domine dilexi decorem domus tuae.* &c. tempore
Ottonis II. qui *rubicundus* dicebatur. Quo mortuo *Ottonem* fi-
 lium reliquit haeridem parvulum, cui patruus *Hinricus* regnum
 subripuit: inde *Ludolfus* frater *Ottonis* idem attentavit. Sed
 optimatum major vis utriusque conatum repressit. Abbas *Gosber-
 tus*, quia *Ludolfo* juraverat, *Ottoni* jurare noluit. Ideoque disce-
 dens BERNHARTUS ex ejusdem monasterio Praeposito Ab-
 bas successit superstiti. Idem calicem magnum cum duabus
 ansulis, ex puro auro, electro & margaritis comparavit. Hic
 monasterium sibi construxit *montem S. Petri*, ibi cum suis mili-
 tibus residens rebus monasterij profuse utebatur, fratribus li-
 centia permessa sibi vivendi in deterius. Hac tempore *Henrici
 Sancti*, ad quem effrenati monachi contra Abbatem conquesti
 sunt. Qui mittens ad *Althense* monasterium ejusdem loci Ab-
 bati *Godehardo* commisit *Herveldense* monasterium: quod ta-
 men non acceptavit, donec paulo post objisset *Bernharius*. Tunc
 destructis cellis proprietarijs intravit reformare in melius: *re-
 gnum se accepisse* dixit, *non monasterium*: ideoque plurima pre-
 tiosa dedit pauperibus. Stolas ducentas aureas conflagavit per
 ignem; aurum pauperibus distribuit. GODEHARDUS mortuo
 Episcopo *Hildesemensi*, ibidem Episcopus instituitur. Suc-
 cessit

cessit Herveldia ARNOLDUS ex Prapposito ejusdem loci Abbas, districtæ severitatis vir, tempore *Hinrici* Caesaris. *Conradus* successit Caesar tempore ejus, apud quem accusatus Abbas *Arnoldus* deponitur, RUDOLPHUS Abbas instituitur, Italus genere mitis pater & benevolus, in Dei servitio vigilantissimus. Sed paulo post ab eodem *Conrado* in Episcopum Paderburnensem instituitur. B ARDO Abbas succedit, qui eodem anno Archiepiscopus Moguntinus efficitur, ad cujus sepulchrum miracula fiunt. MEGENHERUS Abbas ex monacho ejusdem loci successit, vir gravis & bonus, cujus doctrina concordavit cum vita. Scholam instituit, omnium artium peritus fuit. Tempore ejus anno Domini 1038, ejus anno tertio totum monasterium incendio periit. Sed Deus optimus miraculis multis eos consolatus est, ibidem ostensis per merita SS. patronorum *Wicperti* & *Lulli*. Inter sanatos advenit unus ex illis, qui in *Rollebese* quod interpretatur *pruinarum rivus*, choream illam famosam duxerant, tremulus per annos jam xxiii. Hic ibidem sanus factus *Ruthart* nomine, servitio *S. VVigberti* se tradidit, gratus Deo & sanctis ejus. *Conradus* Imperator tempore ejus obiit: filius ejus *Hinricus* velut alter *Karolus* in regno successit virtuosus & pius. Nigro erat, sed venusto aspectu, statura procerus. Nam ab humero & sursum eminebat super omnem populum. Ipse aderat delicatus adhuc & inunctus rex dedicationi Ecclesiæ reparatæ Herveldiæ, quam dedicarunt *Humfridus* Magdeburgensis, *Rasso* Nuenburgensis & *Hanoldus* Mersburgensis, Episcopi, cui cum consensu *Bardonis* Moguntinæ sedis Archiepiscopi sub Abbate *Meginhero*, quem idem *Hinricus* ut sanctum virum venerabatur & sociabat lateri suo, decimas etiam tributorum regalium, donec viveret, concessit. *Burchardus* Episcopus Halberstadensis post hæc obiit, cui auctor libelli hujus crimen imponit

injuste detentionis decime cuiusdam, quæ pertinebat ad monasterium Herveldense. &c. subsequitur mors Abbatis Meginheri. Hinricus Cæsar optimus obiit. Item Egbertus Fuldensis Abbas inter eosdem obiit. Plurimum commendat autor hos tres. Sed Episcopi Burchardi, uiri utiq; sancti, & qui mortem suam prædixit, plurima bona fecit, & miraculis claruit, reprehensio videtur injusta, & quod crepuerit medius, sicque pœnitentiæ ductus sera, restituerit, quæ injuste invaserat, non consonant veritati.

EX LIBRO II. EJUSDEM COLLECTA.

HINRICVS Cæsar moriens, *Hinricum* filium parvulum reliquit hæredem suæ matris suæ *Agnetis*, prudentissimæ reginæ regimine. **RUTHARDVS** quondam Abbas Corbeiensis, *Megenhero* successit Abbati *Herveldiæ*, vir prudens & magnanimus, imperare & non imperari novit. Ad seculum se prudenter agebat, in spiritualibus mediocriter. *Megenherus* via contraria inceserat. Anno *Colonienfis* Archiepiscopus filium *Hinricum* matri abstulit stentibus utrisque: Episcopus cum rege ad se rerum gubernacula transtulit. Rex interim *Vngarorum Salomon* & ipse puer, ab avunculo regno pulsus, ad *Hinricum* confugit. Utrique alterius soror desponsata fuerat. Restituit ipsum regno. *Annone* cooperante. *Hinricus*, cum ad maturam venisset ætatem, relicto Episcopo, secundum propriam vixit voluntatem, promittensque *Karolum Magnum* suo, sese seculo repræsentaturum, *Roboam* se repræsentavit: de quo satis alibi scribitur. Anno curiæ se abdicat ideo, in oia se recipiens. *Adelbertus* *Bremensis* Archiepiscopus, loco ejus, non industriæ, substituitur. *Ruthardus* Abbas senio confectus **HENRICO** adveniente *Herveldiam* resignavit. **HARTVVIGYS** monachus ejus loci substituitur per eundem *Hinricum*. Anno hoc gratum habuit. Cujus laudem scriptor non persequitur, quia superstes fuit temporis ejusdem. *Ruthardus* in insaniam post hæc versus est. *Otto* Dux *Bajorum* accusatur reus in regem. *Moguntinus* Archiepiscopus *Sigefridus* aderat. &c. Palatium perditis moribus plenum erat. *Va enim tibi terra, cuius Rex puer est, &c.* Imperatrix parvulum peperit regem in *Herveldia*. *Sapientibus ista sufficiant: alibi plura requirant.*